

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 45.

Lördagen den 16 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag för utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag till byggnader för statens bakteriologiska laboratorium;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skyddsuppfostran m. m.;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till medicinalstyrelsen;

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; samt

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

Vid föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 72, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1934/1935, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 409, till Konungen angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1934/1935, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 72 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.04 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 19 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till täckande av statens järnvägars återstående fordran hos Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag för frakttillägg för år 1932;

nr 421, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalökning i avseende å telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kostnader för årlig taxering;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av verkstadsbyggnader vid centralfängelserna i Malmö och å Härlanda;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar angående anslag till byggande av nytt fyrskepp m. m.;

nr 426, angående täckandet av kostnaderna för vissa utbildningskurser för f. d. fast anställt manskap vid försvarsväsendet;

nr 427, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning och i propositionen nr 118 gjorda framställningar angående anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till vissa allmänna arbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 430, angående beredande av täckning m. m. för anslag under rubriken: »Fonden för förlag till statsverket»;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till avbetalning å statsskulden; samt

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 390, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial nr 175, angående statsregleringen för budgetåret 1934/1935.

Ang. riksdagens budgetbehandling.

Herr **Reuterskiöld** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med herr talmannens benägna tillåtelse begagnar jag tillfället att, då detta betänkande bordlägges, säga ett par ord, som icke ha någon betydelse för denna riksdag, men som skulle kunna ha en viss betydelse för framtiden. Det är alltså endast för att till protokollet ha uttalat en kritik av det sätt, varpå statsregleringsarbetet i år skötts, som jag begärt ordet.

Förhållandet är nämligen det, herr talman, att den kommitté, som utarbetade förslag till ändrade bestämmelser om riksdagens arbetssätt, hade lagt tonvikten och huvudvikten på möjligheten att bereda stats- och bevillningsutskotten tillfälle att samtidigt framlägga sina beräkningar, bevillningsutskottet av de bevillningar som skulle ingå i staten och statsutskottet av inkomster och utgifter enligt sitt nu här anmälda memorial. Detta kan enligt den grundlagsändring, som genomfördes vid förra årets riksdag, ske så, att de fyra budgetutskotten samråda och sedan bevillnings- och statsutskotten framlägga sina memorial vart för sig. Då sker samrådet genom budgetdeputationen. Den vägen var möjlig redan förra året, eftersom budgetdeputationen fanns. Men det finns också *en annan väg, och den var möjlig första gången i år*. Det var, att bevillnings- och statsutskotten överlämnade åt ett *sammansatt budgetutskott* från stats-, bevillnings-, banko- och jordbruksutskotten att gemensamt framlägga vad som eljest ålegat bevillnings- och statsutskotten vartdera för sig. Då hade man fått på en gång det betänkande, som i lördags avgjordes av kamrarna, och det betänkande, som i dag bordlägges för att i morgon avgöras av kamrarna. Det är icke alldeles utan betydelse, att man får dessa båda betänkanden samtidigt, så att man kan fatta beslut med överblick över det hela. Därtill kommer, att det skulle vara synnerligen önskvärt — och jag tror att det var grundtanken i det hela — att speciellt i sådana tider som våra, då det är så svårt att få budgeten att gå ihop, man *samtidigt med att förslag framlades från bevillningsutskottet rörande bevillningarnas beräkning och från statsutskottet rörande statsregleringen*, också upptog i samma betänkande från ett sammansatt utskott *de förslag*, som nu kommit från skilda utskott *rörande vissa sådana större anslag, som kunde bestridas antingen av låne- eller av skattemedel*. Den ärade vice ordföranden i statsutskottet har gång på gång i år, då han vid plena förklarat sina blanka reservationer, klagat över att han varit med om anslagen men velat få dem täckta av skattemedel och icke av lånemedel, men det har varit ord i luften utan betydelse, därför att frågan om anslaget har avgjorts oberoende av frågan om täckningsmedlen. Om man sammanför vissa sådana frågor, där täckningsmedlens art av lånemedel eller skattemedel kan på en gång få prövas, blir det betydligt lättare att veta vad man gör i riksdagen, då man bifaller vad utskotten hemställt.

Man kan mot detta göra den erinran — och jag vill upptaga den nu omedelbart — att då kanske den stat, som budgetutskottet framlägger i sitt samma betänkande, brytes sönder. Det är sant, men då finns återremissvägen i fråga om själva staten och förutsättningen för att överhuvud taget hela denna anordning skall kunna ha någon betydelse är, att den tages i bruk ännu medan riksdagens ledamöter anse, att det finnes möjlighet till materiellt ändrade beslut. Detta gör, att jag för min del måste uttala ett djupt beklagande av att de möjligheter, som ha öppnats för stats- och bevillningsutskotten att använda den nya ordningen — något som jag inom parentes sagt tror skulle nyttigt återverka icke minst på statsutskottets inre arbete — icke i år tagits i anspråk och uttala en förhoppning, att de ärade stats- och bevillningsutskot-

Ang. riksdagens budgetbehandling. (Forts.)
ten måtte vid kommande riksdagar bättre beakta de möjligheter, som grundlagen här givit.

Man kan fråga, vad detta skall vara för sammansatt utskott. Ja, det beror ju på stats- och bevillningsutskotten själva, men att det blir sammansatt av de fyra budgetutskotten och att budgetdeputationen blir åtminstone kärnan i ett sådant sammansatt utskott, är ganska klart. Vad som kan vara tvivelaktigt är, om det sammansatta utskottet kommer att helt sammanfalla med budgetdeputationen eller om det blir en förstärkt budgetdeputation, men detta är en fråga av fullkomligt underordnad betydelse. Huvudsaken är samverkan mellan de båda utskotten i sådan tid, att riksdagens kamrar kunna taga ståndpunkt i de sammanhängande frågorna både om inkomstberäkning och anslagstäckning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 175, angående statsregleringen för budgetåret 1934/1935.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 434, angående statsregleringen för budgetåret 1934/1935; och nr 435, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1934/1935.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande statsutskottets memorial nr 175 fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.08 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 21 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut å innevarande lagtima riksmöte.

Protokollsutdrag härom justerades.

Herr **Roos** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr förste vice talman! Under närmare en månads tid har vår talman av sjukdom varit hindrad att leda våra förhandlingar. Våra tankar ha ofta gått till honom, tacksamma tankar, tankar fulla av sympati.

Jag hemställer, att kammaren ville uppdraga åt förste vice talmannen att till talmannen, Axel Vennersten, framföra våra vördsamma, hjärtliga hälsningar och giva uttryck åt våra förhoppningar att han snart skall återvinna full hälsa. Då vi nästa riksdag mötas i denna sal, skall det bli oss en glädje att vid talmansbordet återse hans manliga och blida ansikte.

Vad herr Roos sålunda hemställt bifölls enhälligt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse om förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts beslut om avslutande av innevarande års riksdag.

Sedan ifrågavarande kungl. skrivelse blivit uppläst, lämnades ordet till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler*, som i enlighet med det honom givna uppdraget uppläste Kungl. Maj:ts berörda öppna brev, enligt vilket innevarande års lagtima riksdag skulle avslutas denna dag.

Herr **Olsson, Olof**, framträdde till talmansbordet och yttrade: Årets lagtima riksdag är nu avslutad, och vad som återstår är egentligen ingenting annat än att vi, som äro här närvarande — de sista på skansen så att säga — taga farväl av varandra.

Det är väl en öppen fråga, huruvida och i vad mån frånvaron från detta sista sammanträde på något sätt anfäktar de frånvarande, men någonting, som jag vet, det är, att det åtminstone finns en, som finner det ledsamt, att han inte är med just nu. Det är nämligen vår talman. I varje fall har jag hans uppdrag att säga till er, mina herrar, att han beklagar, att han inte kun-

nat sköta sin plikt till det sista slutet, och han ber mig också att tacka er för all den vänlighet, som har visats honom.

Under den tid jag suttit här i kammaren — och den sträcker sig numera över ett helt kvartssekel — har jag kunnat lägga märke till hurusom de sista orden från presidiet så småningom kommit att forma sig — i en viss del — till ett bedömande av den gångna riksdagen, dess arbete och dess sätt att arbeta. Jag har just ingenting nytt eller märkvärdigt att säga i det stycket. Jag tycker, att den gångna riksdagen till art och kynne varit ungefär som den föregående — samma later och samma olater. I stort sett. Och det är ju samma politiska vind, som har blåst över båda riksdagarna. Att den senare inte lyckats att nå fram till samma långvarighet som den föregående, får väl mera betraktas som en ovarsam tillfällighet. Emellertid hindrar detta inte, att den gångna riksdagen, i varje fall under den sista delen, haft sitt alldeles särskilda märke. Den, som har sinne för den politiska leken och det politiska spelet, har här i talmansstolen haft rika tillfällen till begrundan. Jag förmodar, att det inte skulle vara riktigt passeligt, för den händelse jag röjde någonting av denna begrundan. Det är väl mycket tryggare, tänker jag, att hålla sig till dagens text.

Följaktligen ber jag, mina herrar, att få frambara å hela presidiets vägnar ett tack för det överseende — det traditionella överseende, kan man väl säga — som kommit oss till del. Ett sådant överseende är säkerligen nödvändigt för den, som har att sköta talmansklubban, men jag har lagt märke till att det uppenbarligen också är på det viset, att detta överseende då och då måste distribueras från talmansbordet ned till de mindre pulpeterna.

Jag ber samtidigt att få önska er alla vila och vederkvickelse under den tid, som kommer. Och jag hoppas, att ni allesammans må kunna nå fram till den sinnets friskhet, som gör, att man inte bara kan se ljusst på livet i allmänhet utan också och till och med på en kommande riksdag. Och så till sist: önskar jag er allesammans en glad sommar och ett välkommen tillbaka!

Detta tal besvarades av herr **Lindhagen** i följande ordalag: Herr förste vice talman! Den stora krisens andra riksdag är nu avslutad. Arbetslösheten har fortfarande överskuggat våra förhandlingar. Riksdagen har gjort, vad den kunnat med utgång från regeringens omfattande och ingående propositioner.

I avskedets ögonblick kan det vara på sin plats att även blicka något framåt och giva uttryck för allas längtan att börja komma till rätta med grundorsakerna till upplösningen hemma och ute i världen.

Beträffande då först vår inrikespolitik, har riksdagen ej medhunnit mer än en önskan om urtima riksdag i november, trots stora omkostnader, för lösning av tredje mans rätt. Brådskan har varit motiverad av valen i september till landstingen. Alla äro vi ense, att om dessa val ej nu inträffat, hade den viktiga frågan gott kunnat anstå till nästa lagtima riksmöte.

Denna klokskap upprullar mäktigt demokratiens problem, som nu dominerar allt, ja, till och med arbetslösheten. Såsom botemedel mäkta vi endast förtvivlade rop om kontroll på kontroll över varandra. Detta har varit kungsvägen till all undergång. Den enda kontroll, som slår i spann, nu som alltid, är den besvärligare kontrollen på oss själva, den smala vägen, som ensam leder till gudsriket och demokratiens ännu ej upphunna tillblivelse.

En gapande avgrund i ungas och gamlas fostran är därföre den totala frånvaron i statens organisation av praktisk vägledning i social etik och individuell levnadskonst. Må vi dock förstå ecklesiastikministerns underlåtenhet att besvara en interpellation i ämnet vid den gångna riksdagen. Det är nog för mycket begärt, att han nu i vår tids brådska skall kasta sig i avgrunden och söka fylla densamma.

Till nämnda reform ansluter sig logiskt även en revision av tryckfrihetsförordningen, som fått övertaga folkets försummade introducering till herraväldet över sig självt. Redan i 1912 års kommittébetänkande i ämnet medgavs, att tryckfriheten numera usurperats av bokförläggare och tidningsredaktioner. Båda yrkena exploateras alltmer av kapitalet för ekonomisk vinst och skapande av andlig ofrihet. Må vi dock förstå justitieministerns underlåtenhet att besvara en interpellation i ämnet vid den gångna riksdagen. Tiden medgiver vid sidan av fredliga, partiella reformer knappast andra utvägar för befriande omdaningar än blodbad, koncentrationsläger, fängelser, knutna nävar, uthungring eller annat våld.

Jordhungern på djupen har emellertid plötsligt uppdragats efter att en följd av år ha förnekats. Vid ett av kammarens sista möten förordades uppseendeväckande av flera talare från skilda partier att nedlägga större kraft för att bereda folket självförsörjande jordbruk. Vi ha villigt på beskattningsvägen konfiskerat löst kapital och inkomster för hjälp åt arbetslösa. Det viktigaste kapitalet, nämligen jorden, har däremot ej ansetts böra stå till buds utom kronans för ändamålet snart uttömda jordtillgångar. Gentemot de stora enskilda domänerna får ej ens någon expropriationsrätt ifrågakomma, ehuru här ersättning skall utgå och hänsyn i övrigt tagas till jordägarnas behöriga intressen. Förbudet år 1925 för sociala jordutredningar att syssla med jordexpropriation måste därför upphävas. Detta är av väldig vikt för skapande av nya självförsörjande jordbruk och kompletterande av ofullständiga jordbruk både med odlingsbar mark och husbehovsskog samt för frilösning av smärre arrendejordbruk.

En revision av våra övriga grundlagar för vakthållning kring demokratien mot tidens påfrestningar kan göra även sitt till. Särskilt emot partilivets pulvrering och dess predikningar för partivänner om vår förträfflighet med uteslutande av vädjan till hedningarna om allas rättigheter, byggda på pliktuppfyllelse.

Med ett ord. Uppståndelsen kommer genom *demokratiens självprövning* och annorledes mera oväsentligt. Detta självansvar står för dörren vid varje ny vårs knoppning. Det är den stora vissheten.

En fundamental uppgift för svenskarna är väl, att vi omsider tillägna oss någon *produktiv utrikespolitik*. Världsläget är klart: syndafloden stiger. Rusning i panik till rustningar för militära och ekonomiska krig av alla slag spränga fördämningarna. Den konventionella pacifismen vädjar fortfarande till: aldrig mera krig! Genève bemödar sig sedan länge om någon rustningsminskning. Det ifrågasättes dock ej en nedstigning ens till standarden vid världskrigets utbrott. Även med små rustningar kunna föras stora krig. Något avsevärt kan väl icke vinnas med bibehållande av *rustningarnas orsaker*. Hur länge skola folkens fredsrörelser och regeringarnas folkförbund underlåta att taga sikte på det väsentliga och handla därefter?

Makten fördummar. Stormakter ha för mycket av den varan. Vi få gå 3,000 år tillbaka för att påträffa en statsman, som förkunnade: »Att äga makt utan ädelmod och mildhet är något, som jag aldrig kan fördraga att se.» Vi beklaga, att Margareta, drottning över Danmark, Norge och Sverige, icke lyckades grundmura de tre länderna till ett rike med ett språk. Nu äro vi uppdelade i tre mindre riken, ett vart med sin egenart och möjligheter att ändå hålla samman. Kanske det är bäst så. Småstater kunna nämligen, just därför att de äro små, lättare tillägna sig det största av allt. De kunna, blott de vilja, bygga upp sin statskonst på *sanningens makt*. Detta är deras kallelse. Må de ej svika den just nu.

Då träder fram för oss här uppe i Norden en samverkan mellan *de mindre folken på ömse sidor om baltiska havet* som en fråga för dagen, en nödvändig-

het, ja, en mission. Det gäller kulturell, ekonomisk och utrikespolitisk samverkan. Östbalterna känna behovet djupare. De ha genomgått och lidit så mycket, och de behöva verkliga vänner. Må de dock förstå skandinavernas tillfälliga tillbakadragenhet. De senare leva avskilda och förskonade länge från ofredens brutalaste hemsökelse. Någon militärallians vilja skandinaverna icke alls veta av. Därigenom skulle ock småstaternas förenämnda uppgift gå i kvav. Östbalterna måste begripligt nog mera lita också till sin vapenmakt. De kunna trösta sig med att ej heller skandinaverna, efter förintandet av fredslutets påbörjade avrustning, komme att avrusta. Ehuru det kan ifrågasättas, om de ej genom en avrustning — såsom ett trots mot syndafloden — komme att göra sin största insats i historien. Militärallianser behöva för övrigt icke slutas i förväg. Enligt erfarenheten göra de det i alla fall, när den yttersta nöden står för dörren.

Det rör sig emellertid nu även hos skandinaverna. Svenskarna börja erinra sig, att Östersjön dock varit svearnas klassiska hav. Det går icke för sig att glömma bort kulturfolken på andra sidan havet, med vilka vi blandat blod under årtusenden.

Danskarna ha haft enahanda förbindelser. Dannebrogen, världens vackraste flagga, föll enligt sägnen ned från himmelen över den danska korshären år 1219 i Voldemarsslaget vid Tallinn, med andra ord Reval.

Norrmännen äro blott indirekt förbundna med Östersjön. Ett större hav och högre fjäll ha skapat ett hugstort folk, och Kölen är ett oförstörbart band. Svenskar och danskar behöva ej å sin sida nu i ångest fråga: »Varför dröjer Ormen Lange, kommer icke Olaf Tryggvason?» Det gamla Norge kommer nu, det ställer sig skuldra vid skuldra med anförvanterna, när kallelsen står över oss att bygga en bättre värld, ett nytt rike med överhoppande av den tredje internationalens och den tredje nationalens svåra islossningar mellan två epoker. Det gäller den gyllene medelvägen, som ger samhället sitt och individen sitt. Författningarna växla som skum på havsytan. Den sanna verkligheten, som består, ligger i folkens vardagsliv genom tiderna.

Om denna sak och många därmed intimt förbundna aktuella utrikespolitiska frågor har kammaren givit tillstånd till tre interpellationer, riktade till utrikesministern. De löpande göromålen hopande i regeringen har vållat, att även dessa riksviktiga spörsmål icke blivit vid denna riksdag besvarade.

Till sist få vi frambara till *talmanskapet* vårt synnerliga tack för god vakt även under den nu avslutade riksdagen. Visserligen synes det nya påbudet om ordning och stillhet under förhandlingarna ännu icke trätt i kraft. Men det strider kanske mot tidsandan, att vi kammarens ledamöter ej skulle få fortfarande leva vårt eget fria liv var som helst.

Vi bedja vice talmannen — jag är redan förekommen av en föregående talare — att till talmannen framföra våra vänliga hälsningar och förhoppningar om ett snart tillfrisknande ur den tillstötta sjukdomen. Alla tillönska vi oss en behöblig sommarvila och ett återvändande med lust och kraft till ett tålmodigt uppbyggande av den kulturepok, vilken som en blå bergskedja förtonar bortom djungelns epok och den nuvarande civilisationen.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 11.25 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.